

Haberler › Cumartesi › 90 yıldır caz yapıyoruz

06 Temmuz 2013 Cumartesi 02:00 | Son Güncelleme: 06 Temmuz 2013 Cumartesi 02:00

90 yıldır caz yapıyoruz

A A

Caz Türkiye'ye nasıl geldi? Ne zaman ABD'nin bir propaganda aracıydı? 6-7 Eylül Olayları cazı neden etkiledi? Konservatuarlarda neden yasaklandı? 'Türkiye'de Caz?' adlı belgesel, İstanbul Caz Festivali kapsamında 14 Temmuz'da izleyici karşısına çıkıyor. Belgeselin yönetmeni Batu Akyol'dan, cazla ilişkisini daha çok 'caz yapma' deyimiyle kurmuş bir coğrafyada, bu müziğin inişli çıkışlı macerasını aktaralım.

EYÜP TATLIPINAR

eyup.tatlipinar@aksam.com.tr

x

Hafta arasında Alicia Keys konseriyle açılan ve 18 Temmuz'a kadar gayet renkli bir programla sürecektir olan İstanbul Caz Festivali bu yıl 20'nci yaşını kutluyor... 1973'ten beri düzenlenen İstanbul Müzik Festivali'nde, ünlü cazcı Chick Corea'nın 1984'teki konserinin özel bir yeri var. Atatürk Kültür Merkezi'nde o yılın 8 Temmuz'unda verilen konser büyük ilgi görünce caz müziği sonraki yıllarda artan bir oranda festivalde yer almaya başlar ve 1994'te başlı başına bir festival olarak düzenlenilmesine karar verilir.

Eric Clapton, Sting, Lou Reed, Bryan Ferry, Massive Attack, Björk, Dead Can Dance, Suzanne Vega, Patti Smith, Bobby McFerrin, Yasmin Levy, Marcus Miller, Jan Garbarek, Herbie Hancock, Goran Bregović, Tori Amos, Elvis Costello... 'Kimler geldi kimler geçti listesi' uzayıp gidiyor... Festivalin, cazın Türkiye'deki dalgalı tarihinde keskin bir dönüm noktası olduğunu söylemek yanlış olmaz.

TÜRKİYE'DE BİR İLK

Bu yıl festivalin çekici programına kapılıp konserler arasında koştururken 14 Temmuz Pazar akşamı, saat 21.30'da İstanbul Modern'de uğramanızı öneririz. Yönetmenliğini Batu Akyol'un üstlendiği, 'Türkiye'de Caz?' adlı belgeselin ilk gösterimine davetlisiniz.

Belgesel, sinema filmi formatında çekilmesi ve kapsamının genişliği bakımından Türkiye'de bir ilk. Akyol, çalışmasının hikâyesini şöyle anlatıyor: "İlhan Mimaroğlu'nun 1950'lerin sonundaki 'Caz Sanatı' ve Cüneyt Sermet'in 1990'lardaki 'Cazın İçinden' çalışmalarının en arka sayfalarında gördüğüm birkaç sayfadan oluşan 'Özet: Türkiye'de Caz' sanırım bu içerik üzerine çalışmam için ilk kıvılcımı yarattı. Sonrasında cazcı Önder Focan ve ailesiyle yaptığımız sohbetlerde, bu araştırma ve incelemelerin, ne kadar uzun süredir yapılmak istenen fakat kimsenin el sürmediği bir proje olarak kaldığını fark ettim."

CAZ BELGESELİ 'ZOR ZANAAT'

Fark ettiği durumdan 'görev' çıkarıp belgeseli çekmeye başladığında işinin pek kolay olmadığını görür. En önemli sıkıntı, şaşırtıcı olmayan biçimde, arşivlerin yetersizliği... İşin şaşırtıcı yanıysa sözlü tarih çalışması kısmında...

Belgeselde, Akyol'un yaklaşık 50 kişiyle yaptığı röportajlar yer alıyor. Röportajlar sırasında karşılaştığı iki farklı zorluk onun için sürpriz olmuş; insanlar kendileriyle ilgili bilgileri aktarırken ya derin bir tevazu ya da fazlasıyla yükseklerde bir ego devreye giriyormuş. İkisi arasındaki çalkantılı denizde kaybolmadan yolu bulmanın kolay olmadığını söylüyor Akyol.

Belgeselini çekerken, tarihte saklı kalmış gerçekleri ortaya çıkarmak gibi bir misyon üstlenmemiş Akyol. Niyetini özellikle vurguluyor; varlığı bilinen gerçeklerin sosyal katmanlarda nasıl algılandığına dair samimi bir yorumu dile getirmek...

İşin 'yorum' kısmını belgesele bırakıp burada; kendisine yabancı gördüğü 'yüksek' kültürü 'aşağılara' indirilmekte mahir bir coğrafyanın, 'caz' lafını 'caz yapma' kalıbında kullanmayı akıl etmiş bir kültürün, caz müziğinin inişli çıkışlı macerasıyla imtihanını aktaralım. Akyol'dan aldığımız belli başlı dönüm noktalarıyla...

İNİŞLİ ÇIKIŞLI BİR MACERA

Caz tarihsel bakımdan ABD'deki Afrikalılar'ın müziği sıfatıyla ortaya çıksa da Türkiye'ye adım atmasının ne ABD'yle ne de Afrika'yla ilgisi vardı... Zira İkinci Dünya Savaşı ertesine kadar ABD kültürü Türkiye'den oldukça uzak sayılırdı. Cazın bu topraklara girişi Avrupa üzerinden gerçekleşti; özellikle de Fransa'dan...

ERMENİ MÜZİSYENLER...

- Macera 1920'lerde, Ermeni kökenli Leon Avigdor'un Paris'te Sidney Bechet gibi isimlere denk gelerek caza dair ilk tınıları duymasıyla başlıyor. Avigdor yurda dönünce yanında getirdiği alto saksofonu öğrenmeye koyulur. Öğrendiğine kanaat getirdiğinde bir Beyaz Rus piyanist, bir davulcu ve bir banjocuyla birlikte 'Ronald's' adlı kuartetini kurar. 1933'e kadar İstanbul'un çeşitli kulüplerinde caz icra eder Avigdor.

FRANSA'DA MEŞHUR CAZCI

- Bir diğer kişi; yaptığı dans müziği Fransa'da çok meşhur olmuş İstanbul doğumlu Gregor Kelekyan, Paris'ten İstanbul'a döndüğünde herkes onu konuşmaya başlar. Yaptığı orkestra müziği içerisinde bazen 'dixieland' (hareket halindeki bando biçimi) tarzı caza dokunan performanslarda bulunur ve izleyicilerini caza ısıtmaya başlar. Cazın Türkiye'de ilk adımları daha çok Ermeni vatandaşların maharetiyle böylece atılmış olur.

- 1950'lerde açılan TRT radyo yayınları, radyo emisyonları birçok müzisyenimizin tanınmasını hızlandırır.

ABD'İN TANITIM ELÇİSİ

- 1956'da ABD'nin soğuk savaş döneminde tanıtım aracı olarak kullandığı caz, Dizzie Gillespie'nin yorumuyla, Ankara ve İstanbul'da düzenlenen konserlerle halka tanıtılır. Gillespie değil ama bazı ABD'li 'caz elçileri' bu konserler için Türkiye'ye gelir.

- Konserler sırasında Hrant Lüsıgıyan, Muvaffak Falay gibi isimler sahneye eşlikçi olarak çıkar ve ABD'li cazcılarının beğenisini kazanır.

- 1956 ziyaretinin önemi, bu tanıtım sırasında Quincy Jones'un da yardımıyla, Arif Mardin'in ABD'deki dünyaca ünlü Berklee Müzik okuluna burslu olarak kabul edilmesinin sağlanmasıdır. Türkiye'den bu okula kabul edilen ilk öğrenci olan Mardin'in açtığı yoldan pek çok kişi devam eder.

6-7 EYLÜL OLAYLARI CAZİ DA VURDU

- 1955'teki 6-7 Eylül Olayları'nın ardından, özellikle İstanbul'da yaşamakta olan Gayrimüslim vatandaşların büyük bir bölümü şehri terk eder. Bunların arasında birçok caz müzisyeni de vardır. Bu değişimle birlikte caz müzik piyasasında bir durgunluk yaşanır.

İLK CAZ KULÜBÜ, İLK CAZ DERGİSİ

- İstanbul'da ilk caz kulübünü harmonika ustası Hasan Kocamaz, '306' adıyla Bebek'te açar. İlk caz dergisi, Duygu Sağıroğlu tarafından 1960'ta çıkarılır.

- 1960'tan itibaren ülkede yaşanan ihtilaller öncelikli olarak eğlence hayatını engellediğinden müzik durma noktasına gelir.

YASAKLI YILLAR

- Yine 1960'larla birlikte arabesk müziği, Arap filmlerinin müziklerine dublaj olarak girmesiyle yaygınlaşır. Cazın da imajı değişmiştir artık; 1970'lerde de sürece biçimde 'ötekileştirilir'.

- Öte yandan kulüplerde icra edilmesi ve 'pavyon müziği' şeklinde algılanması nedeniyle ikinci bir 'ötekileştirmeye' maruz kalır ve konservatuarlarda yasaklanır. Caz müzisyeni olmak isteyen ya usta-çırak ilişkisini ya da yurtdışı eğitimi tercih eder.

EN SÖNÜK DÖNEM

- Cazın en sönük yılları olan 1970'lerde piyanist Emin Fındıkoğlu, daha sonra pop müziğin duayenlerinden olacak Arto Tunç ve Onno Tunç gibi iki isimle ve cazın devlerinden gitarist Neşet Ruacan ile bir topluluk kurar. Taksim'deki 'Fuaye' ise o yılların tek caz kulübüdür.

- 1985'te Emin Fındıkoğlu'nun yönetiminde Türkiye'nin ilk caz festivali düzenlenir; 'Bilsak Caz Festivali. Festivaller dönemi böylece başlamıştır.

ÜNİVERSİTEDE CAZ

- 1998'de caz eğitimi vermek için Müzik Bölümü açılmasıyla birlikte şu an piyasada 'bomba' gibi esen caz müzisyenlerimizin temeli atılır. Okulun icra bölümünün kapanmasıyla birlikte piyasada tekrar icracı müzisyen yetiştirme eksikliği ortaya çıkar.